

analiz, razvojnih linij, ki jim številna pričevanja znamenitih sodobnikov dajejo prav posebno vrednost. Hkratu pa bo spoznal, da avtor sicer upošteva vse aspekte in vse momente, da pa zavzema obenem skeptično stališče do vsakega poskusa, ki bi hotel ugotoviti medsebojno razmerje vseh teh gibanj, do vsakega poskusa centralne sinteze ne samo o razvoju socialne filozofije, ampak tudi o razvoju 19. in 20. stoletja sploh. Zato knjiga ne bo popolnoma zadovoljila vseh tistih, ki kljub priznavanju vseh nacionalnih, osebnih in drugih specialnih momentov vztrajajo pri tezi o taki enotni razvojni liniji, pa naj si že potem predstavljajo notranjo dinamiko in smer tega razvoja kakorkoli.

Kakor za vprašanje historično-sintetičnih koncepcij, ostane avtor skeptičen za vse prognoze o bodočem razvoju. Omeji se na to, da navede razne formule o smislu svetovne vojne in o usodi kulture ter v stavku, da te prognoze „bolj ali manj nastajajo iz želja“, obsodi vsak pragmatizem; sklene pa z biblijskim citatom, da nam bo ostala bodočnost skrita do poslednjega časa. S tem lepo pokaže vso kontemplativnost svojega mišljenja, ne zadovolji pa seveda vseh tistih, ki mislijo s Crocejem, da „resnična zgodovina zveni vedno bojevitost za borbe življenja.“

F. Z.

Iz tujih revij

Sovjetska številka poljskega tednika „Wiadomości literackie“. (Varšava 29. X. 1933.) Velike zunanjepolitične spremembe po vsem svetu so povzročile da sta se diplomatsko sprijaznili veliki slovanski državi Poljska in Rusija. Za političnim paktom smo doživeli z obeh strani brest-litovske meje tudi mnogo pomembnih državniških izjav, ki niso nič manj tehtne, kakor pakt sam. V isti dobi so se vršili dogodki take vrste, kakršni so Herriotovo potovanje v Moskvo, ameriško priznanje druge unije in odločni nastop Rusije za ohranitev miru; dogodki, ki v bistvu pomenijo vstop sovjetske države v življenje zapadnih narodov. S tem dejstvom je pred vsem nastalo vprašanje, ali je vobče možno tudi kulturno in ne zgolj zunanje sodelovanje tako različno živčih enot, kakršni sta n. pr. panska Poljska in sovjetska Rusija.

Z mnogih vidikov se takšno kulturno sodelovanje obeh evropskih enot ne zdi možno. Rusko-poljsko prijateljstvo pa je že rodilo nekaj uspehov, ki dokazujejo nasprotno. Že zanimanje za diplomatski akt sporazuma, ki je bilo — kljub obilici drugih vzporednih dogodkov v svetu — izredno veliko, je bilo nepričakovano optimistično. Saj so se oglašale celó novice o sporazumu med Rusijo in Vatikanom in podobno. Tem bolj nam bo razumljivo, da sta se za sporazum navdušili obe prizadeti prestolnici, Varšava in Moskva. Številne vzajemne prireditve: koncerti, gledališke predstave, umetniške razstave, skupinski izleti in drugi poskusi so bili že pričetki kulturnih, živih stikov, ki so dokazali, da sporazum med državama ni bil nepričakovan, marveč da je bil utemeljen in pripravljen že prej v obeh javnostih. Eden izmed teh znakov je tudi posebna, sovjetski ruski kulturi posvečena številka varšavskih literarnih izvestij, po kateri je posnet ta bežni pregled sedanjih sovjetskih kulturnih razmer.

Kljub priložnostnemu značaju je ruska številka „Wiadoomości literackich“ dokaj zanesljivo zbrala podatke o sovjetski umetnosti. Hkratu pa nam je bil prav tak pregled neobhodno potreben. Kakor je že druga ruska gospodarska petletka postala svetovna zadeva, tako začenja rasti tudi pomen duhovnih sprememb, ki so posledice ali vsaj spremljajo veliki gospodarski eksperiment na eni šestini zemeljske površine. Ruski kulturni dogodki in uspehi stopajo v ospredje svetovnih kulturnih vprašanj. Sovjeti bodo morali računati s tem dejstvom in sprejeti primerno odgovornost pred širšo javnostjo.

Ruska številka poljskega literarnega lista je prvi tak poskus. V nji sodeluje s svojimi članki 39 odličnih sovjetskih pisateljev in javnih delavcev, ki so na ta način prvič neposredno spregovorili tujemu občinstvu. Vsi članki so objavljeni v poljščini, bodisi da so bili že tako napisani ali prevedeni, in dajejo celoten pregled nove ruske kulture, — književnosti, gledališča, slikarstva in kiparstva, glasbe, kina, tiska in kritike.

I.

O literarnem sovjetskem življenju poroča M. Slonimskij.

V prvih letih po revoluciji so iz sovjetske države pobegnili skoraj vsi znameniti predstavniki predvojne ruske književnosti, kakor Bunin, Merežkovskij, Kuprin, Šmeljov in drugi. Preden pa so mogli obvestiti svet o upadku ruske kulture, je doma že nastala nova kultura. Med sovjetskimi pisatelji so „stari“ v manjšini in njihovo življenje je najbolje prikazala Marjeta Šaginjan v „Spomenikih“ (1933). Pot te pisateljice od mysticizma do povesti „Hidrocentrala“, posvečene petletki, je uverljiva in značilna za to preobrazitev človeka vseh poklicev. Na svoj način so v revoluciji našli drugo mladost tudi Prišvin, A. Belij, Olga Forš, Čapigin in drugi; nekateri so šele v tej dobi napisali svoja največja dela, tako Blok z „Dvanajstim“, Aleksej Tolstoj s „Petrom I.“ Mnogi so se prebili laže nego Andrej Belij, ker so organsko zrastle v novo književnost. Tako Serafimovič s povestjo „Železnitok“ in pa Demjan Bednij, gotovo pa najbolj Maksim Gorkij kot umetnik, a hkratu kot kritik, zaščitnik in učitelj svojih mlajših tovarišev.

Napad mladih na literaturo se je dokončal v letih 1920/21/22. Pojavila so se nova imena in vsa, kar jih je bilo vrednih in nadarjenih, je Gorkij sprejel z odprtimi rokami. Nekaj časa so hoteli kritiki kratkomalo vse uvrstiti med „mlade“, celó Veresajeva, ki je bil zvest revoluciji in ki je napisal povest „V slepi ulici“. To dobo opisuje Šklovskij v „Sentimentalnem popotovanju“. Mogoče ni književnost še nikdar in nikjer doživela takšne pomladitve. Prvak je bil po vsej pravici že prej priznani Majakovskij. Večina je bila 23—24 letnih, toda vojna in revolucija sta jim poostrili čute, dočim so se prednikom pri istih letih šele odpirale oči. Vsak izmed mladih se je čutil popolnoma novega, pristnega in modrega, kajti dogodki, vzroki njih poti v leposlovje, so bili tako zelo novi. V književnosti je postalo hrupno, veselo in bojevniško. Vzporedno z napredkom ideologije so se bili za tehniko, za popolnost oblike, za novo formo kot točen izraz idejne vsebine. Nastale so skupine in krožki. L. 1921. je nastalo društvo „Bratov Serapijonov“, kjer so zrasli takšni pisatelji kakor Vsevolod Ivanov, Fedin, Zoščenko in ranjki Lunc, prvi sovjetski roman-

tik, zapadnjak, nadarjen dramaturg in pripovednik. Društva so se razkrajala in prebirala v nova. Nastalo je Rusko društvo proletarskih pisateljev, z njim drugo iz vseh plasti. Pojavili so se močni talenti iz ljudstva.

Pisateljski poklic si je v državi pridobil velik ugled, kar omogoča dostojno življenje brez bede, brez gladu in brez posebnosti. Dobre knjige se tiskajo v stotisočih, nekatere presegajo milijon izvodov. Trg se je neverjetno povečal, posebno pri manjšinskih narodnostih. Hkratu pomaga pisateljem organizacija za cenena potovanja v kraje, kjer hočejo delati; podporo ali zaposlitev dajejo založbe in časniki. Pisatelji so živo spojeni z življenjem. Njihova naloga je stvarno, netendenčno zrcaljenje resničnosti. Ne boje se pokazati ran v ljudskem življenju in duševnosti, ker verujejo v ozdravitev. Javnost sama odklanja olepšavo resničnosti in težav. Bravec zahteva resnice. Dnevnik obdeluje splošne napake in bolezni. Sovjetski pisatelj se tudi ne boji resnice o sebi in o napakah svojega dela. Pisatelj Tihonov je n. pr. v društvu javno zavrgel svojo novelo „Vojna“, ko je že dosegla senzacionalno pohvalo od vseh strani.

Pisatelj ve, zakaj in čemu dela, zna ceniti delo milijonov ljudi, pri tem pa ni zavrgel dedščine po prejšnji kulturi; ocenjuje jo, si poskuša prisvojiti vrednote klasikov — Puškina, Mickiewicza, Lermontova, Tolstega, Balzaca in drugih. Varuje se samoljubnega modrijanstva. Vplivi klasikov so pri mnogih očitni, čeprav je nova literatura presekala tradicijo klasične literature in se osvobajala celó od velikanov, kakršen je Lev Tolstoj.

Petletka je dala literaturi novih snovi. Nova so mesta, nov je način življenja, nova slika dežele, ki se bliža socializmu. Mnogo pisateljev opisuje ta razvoj. Zgodovinska povest si je pridobila visoko mesto. Izključno takšne povesti piše n. pr. Tinjanov, znan zaradi slavnih knjig „Smrt Vazirja Muhtarja“ in drugih. Pa tudi tej vrsti povesti je revolucija vtisnila svoj pečat.

Hrepenenje po boljšem in pravičnejšem življenju se uresničuje v čisto kruti borbi z onimi, ki koprne za preteklostjo. Poslednjo stopnjo teh borb opisujejo v novih povestih Šolohov — „Dvignjena zemlja“, Kafajev — „Čas, naprej!“ in Iljin v noveli o petletki — „Pripoved o velikem načrtu“.

V kratkem članku ni mogoče označiti vseh tokov, ki že vseh petnajst povojnih let valujejo v ruski literaturi. Spori s starimi označbami (realizem, romantika, naturalizem) povzročajo često nepotrebne besede. Avtor članka, ki po njem posnemamo te podatke, pa niti ni kritik. Največje spoznanje mu je prepričanost sovjetskega pisatelja, da sama življenjskost ne zadostuje in da bi golo zaupanje v osebno darovitost pomenilo obsodbo samega sebe in nerazumevanje življenja, pot v slepo ulico. Uveljavila se je moč svetovne nazornosti. Sovjetska literatura noče biti zbirališče neodgovornih talentov, marveč hoče biti razumna in smotrna.

K temu članku mladega Slonimskega spadajo še nekateri prispevki, pred vsemi razgovor „V knjigarni“, ki ga je napisal ruski Poljak Kornel Zielinski. V oknu leži jubilejna serija založbe „Federacija“, tam leži Demjan Bednij — stari vojak, tam mrtvi Furmanov s knjigo „Čapajev“, Artem Veseli — „S krvjo umita Rusija“, pa Serafimovič, ki z „železnim tokom“ vodi iztirjeno ljudstvo k višji kulturi.

Pred oknom brani neznan pisatelj svoj literarni nazor, da je sovjetska literatura naravno razčlenjena na tokove, da ima n. pr. svoje desno krilo, s Pilnjakom, in levo, proletarsko. — Najbolj pa so se uveljavili predstavniki srednjih slojev — popuščiki. Prvih pet let smemo shematično označiti z razpadom stare, buržuazne literature s svodom: Hippius, Merežkovskij, Bunin, Kuprin, Šmeljov, Zajcev itd. Gumiljov je bil obsojen na smrt kot kontrarevolucionar, drugi so odšli. Najboljši so ostali: Blok, A. Belij itd. V tem času so se oglasili prvi proletarski glasovi: Gastjev, Gerasimov, Sadofjev itd. Večina je bila uglasena na noto planetarnega patosa — t. zv. „kozmozma“. Nastala je skupina „Kovačnica“ z odličnimi pisatelji, kakor so: Gladkov s prvo povestjo o veliki gradnji države, naslovljeno „Cement“, potem Laško s „Plavžem“, Bahmetjev z „Martinovimi zločini“.

Kmalu je bilo naturalizma in kozmozma dovolj, prišli so pisci in bravci s front, bravci iz nove šole, ki so zahtevali odziv na neposredne potrebe. Nastala je skupina „Oktobar“, odkoder so izšli pesniki Bezimenskij, Žarov, Fadejev in Kiršon; osnovalo se je tudi društvo proletarskih pisateljev, ki je doseglo velike uspehe.

Drugo petletje je bilo doba organizacije. Ustanovile so se velike revije „Krasnaja Nov“ (Voronskij) in „Pečat i revolucija“ (Tiskata in urejata: Lunačarski in Polonskij). Pričeli so se veliki uspehi plejade: Vsevolod Ivanov, Leonov, Jakovlev, A. Veselij, Fedin, Katajev itd. Pisal je predvojni rod — Al. Tolstoj, Šaginjan, A. Belij. Nastale so skupine: eksfuturisti — Lef (leva fronta) z Majakovskim, Asejevom in Tretjakovom, ki so šli brezpogojno z revolucijo. Za temi so šli konstruktivisti s Selvinskim, Kornelom Zielinskim, Lugovskim, Vero Inber. Potem je prišla skupina „Pereval“ z Voronskim, Katajevom, Zarudinom, Ležnjevom. Nova organizacija, Federacija sovjetskih pisateljev je združila proletarske pisce s kmetskimi, poznejše proletarsko-kolhozovske in skoraj vse našete skupine. To so bila leta vročih literarnih bojev. Ustanovila se je radikalna revija „Na postu“ (Na straži), poslednji izraz političnih želja mladine s fronte. V tem času je vlada podprla „popuščike“ (l. 1925.).

Zadnjih pet let označujejo sovjetsko literaturo ostri idejni boji. Nastop proletarijata na celi črti, petletka in kolektivizacija gospodarstva so posegli tudi v leposlovje. Spremenila se je idejna vsebina del. Marjeta Šaginjan, ki je dedinja meščanske kulture, si je prisvojila novo kulturo s tem, da je šla neposredno v življenje mas in je celo nekaj časa delala v tvornici, kjer je nabrala snovi za doslej najlepšo povest o socialistični gradnji. Podobno pot sta šla V. Ivanov in Leonov. Za to je bilo treba veliko truda. Mnogo novih imen se je pojavilo v tem času. H koncu šestnajstega leta po revoluciji moremo šteti že stotine knjig v tako imenovano sovjetsko literaturo.

Občan si skrbno izbira štivo. Pomagajo mu debeli katalogi, še bolj pa dve rdeči niti — proletarska in kmečka, znamenji obeh velikih sil, ki sta zmagali v državi. Šolohov piše razvoj kolektivizacije, Katajev gradnjo mesta, Leonov v „Skutarevskem“ — inteligenco. Ta dela so

nova, genetično razumljiva le v zvezi z razvojem poslednjih let. V tem času je zrastle literatura komsomolcev z novim pisateljskim rodом. Skozi ta knjižni gozd ni starih poti, izbirati je treba dela kot elemente ene celote, kakor je tudi težko potegniti mejo med literaturo in občinstvom. Tudi ni ta književnost omejena ne jezikovno ne narodno, marveč je svetovna, nova umetnost, ki odstranjuje razredno strukturo družbe.

In Gorkij? — Gorkij šteje za tri dvajsetletne komsomolce, čeprav je star že več nego šestdeset let. Po vojni je napisal veliko povest „Življenje Klime Samgina“, povest „Delo Artamonovih“, nekaj dram, stotine člankov in pisem. Gotovo pa je najdelavnejši. (Podrobno o Gorkem v III. poglavju tega sestavka.)

Naval na literaturo se kaže posebno v rasti knjigarn, ki pa ne morejo vselej ugoditi občinstvu. Vsaka nova knjiga se razproda v nekaj tednih, tako tudi poslednja knjiga iz rusko-japonske vojne, ki jo je avtor Novikov-Priboj naslovil „Čušima“. Knjige pokupijo seveda že stalne knjižnice, ki jih je 30 tisoč.

Književnost na začetku druge petletke opisuje Valerij Kirpotin.

Aleksej Tolstoj objavlja drugi del povesti o Petru I. Delovne razmere pisateljev so se izboljšale in zgodovinski pogled se je razjasnil. Značilne so nekatere osebne izjave o teh vprašanjih. Govorili so o tem Belij, Prišvin in Romanov, posebno pa Sejfulina, ki je izrekla naslednje besede, naslovljene kritikom:

„Nobene zapreke v sferi same literature me ne bodo prisilile, da bi zatajila svojo odgovornost ne le nasproti sovjetski literaturi, marveč tudi nasproti političnemu ustroju dežele, kjer bivam.

Ognjev, znan po opisih sovjetske mladine, pravi:

„Moje socijalne korenine, ki so meščansko-inteligenstke, se odražajo doslej še od časa do časa. Poslednji poskus za popolno oprostitev od teh vezi je povest „Tri mere“. Kljub tem vezem pa imam pravico, prištevati se k umetnikom socialistične gradnje. Poznam veliko odgovornost iz te pravice in jo skušam z delom upravičiti.“

Zbližali so se pisatelji, posebno zaradi artističnega napredka proletarskih piscev (Šolohov, Priboj). Razredne organizacije: proletarska (R. A. P. P.), kmetiska (R. O. K.) in inteligentska (Z. P. S.) so se l. 1932. združile v Z. P. S., s čimer so odpadle vse nesmiselne razredne borbe. Razen že naštetih novih del so v tej dobi objavili svoja dela še Pavlenko „Barikade“, Lidin „Veliki ali Mirni“, Katajev „Čas naprej!“, Nikulin „Čas, prostor, gibanje“, Gladkov „Energija“, Pilnjak „Ta key“ i. dr. Gorkij je po Jegorju Buličevu objavil „Klima Samgina“ in uprizoril dramo „Vasilija Dostigajeva“, Panferov tretji zvezek povesti „Bruski“, Fedin „Prelom Evrope“, Fadejev „Poslednjega iz Udege“ (II in III), Nikiforov originalno novelo „Enoto“.

Izmed mladih književnikov so znani Šuhov, Slavin, Lapiš, Knecht, Uksusov, Lavruhin, Mitrofanov, Lewin, Soslanij, Sargidža, Sobolev, Doleckij, German itd. Velik uspeh sta dosegla tudi Koldunov z novelo „Postscriptum“ in Solovjov.

Pojav številčno močnega naraščanja in zrast literature z življenjem sta poročila za njeno bodočnost. Naklade rasto v stotisoče in segajo v milijone.

Razmere, ki jih je duhovito označil Saltykov-Ščedrin, so minile. Pisatelj je postal učitelj življenja, vzgojitelj milijonov ljudi in njihov sodelavec. Bravec je najresnobejši na svetu in zahteva socialističen realizem. Snov za takšno umetnost nudi dovolj bogata resničnost sama, njene težave, vrzeli, uspehi in zmage. V tem okviru je prostora za različnost individualnega sloga in artističnih smeri, kajti pravice umetnosti kažejo, da se življenjska resničnost uteleša z najrazličnejšimi umetniškimi sredstvi. In te raznolikosti sovjetska literatura ne skriva; v poeziji sega od izbranih Pasternakovih stihov do velikega publicističnega sloga pri Bezimenskem, v prozi od epopeje Šolohova do oluščene novele Gavriloviča. Realizem osvobaja literaturo iz tesne reglementacije šol in skupin, ki navadno kanonizirajo svoje zahteve pred zgodovino in kritiko.

II.

O sodobni sovjetski dramatikci poroča Sergjej Dinamov. Uganko, zakaj so vsa gledališča zmerom dobro obiskana, je nekdo v inozemstvu po svoji vrnitvi iz Rusije razlagal s tem, da so ta uspeh dosegli gledališki bufeti. Dinamov misli, da so ti podatki napačni, kakor večina podatkov na zapadu. Saj je n. pr. „Echo de la Ville“ 11. X. 1931 pisal, da so Afinogenov, Utkin in Žarov skladatelji, dočim so splošno znani pisatelji, ki se vobče ne bavijo z glasbo; „Neue Freie Presse“ pa je isto leto poročala, da je po smrti Stanislavskega vodnik ruske scene Meyerhold, čeprav je bil Stanislavskij še prav dobrega zdravja; enako si je „Daily Telegraph“ nekoč dovolil poročilo, da „boljševiki prepovedujejo Shakespeareja“. Nasprotno, Shakespeare in klasiki so zelo priljubljeni v koncertnih dvoranah, kjer prireja Moskovska filharmonija letno 20 koncertov pretežno klasičnega repertoarja.

Občinstvo je vzljubilo gledališče, ker je čisto spojeno z življenjem dežele, ker delujejo v njem odlični režiserji, igralci in slikarji, in naposled „naše gledališče ne razvija v nas nizkih ali erotičnih instinktov, marveč nas očiščuje, dela boljše, modrejše in aktivnejše.“

V Moskvi sami je 36 gledališč. Njihov program bi si lahko razdelili na osem temeljnih vrst.

Prvi je klasični repertoar; velik uspeh je dosegel n. pr. Akimov z uprizoritvijo „Hamleta“ v gledališču imena Vahtangova, uspeh, ki bi bil lahko še večji, če bi si režiser ne bil dovolil prevelikih posegov. Želimo si takih uprizoritev velikih del, da jih bomo lahko razumeli kot izraz njihovih dob. Kot dokaze o resnem delovanju za ta repertoar smemo sprejeti inscenacijo „Ponižanih in razžaljenih“ po Dostojevskem v II. moskovskem umetniškem teatru (M. H. T.), „Plodov prosvete“ od Leva Tolstega v Malem teatru, „Antonija in Kleopatre“ (S.), ki jo režira Tairov, Fletherjevega „Španskega kneza“ itd.

Druga vrsta odrskih del je patos socialne gradnje s shematičnimi deli, ki pa se v poslednjem času umikajo umetniško čistejšim delom, kakršni sta „Moj prijatelj“ od Pogodina in „Čas, naprej!“ Katajeva. V junaku Gajovu je Pogodin naslikal živ tip boljševika-diktatorja z vsemi njegovimi napakami in zaleti.

Tretji motiv ali tip moderne drame je drama vasi. „R a z m a h“ pisatelja Stavskega je najodličnejše delo te vrste.

Četrti motiv je vojna drama, ki je uspela posebno Prutusu „Hrabrim Mstislavom“ in Fadejevusu „Porazom“. Motive iz vojn na zapadu slikata Kiršon in Višnjevskij v dramah „Sodišče“ in „Boj na zapadu“. Uprizarjajo se tudi dela pisateljev zapadnih narodov, s posebnim uspehom O' Neilla v režiji Tairova.

Peta vrsta opisuje življenje mladine in v tej se je najbolj uveljavil Ukrajinec Mikitenka z dramo „Deklice v naši deželi“.

Šesta vrsta je narodnostna. Razni narodi so se šele zdaj kulturno prebudili k samostojnemu delu in imajo že 45 velikih gledališč v 33 jezikih, dočim ni bilo pred vojno niti enega. Znana je Prozorovskega drama „Megla“, ki se bori proti antisemitizmu, med novejšimi pa V. Ivanova „Smrt Naibchana“ o roparjih-basmačih. Cinkovskij je spisal dramo iz državljanske vojne v Gruziji, Mstislavskij „Usodo gorā“ o kolhozih.

Sedma vrsta je zgodovinska drama o nekdanji Rusiji. Najboljši primer je dal doslej Gorkij z dramo „Jegor Buličev“, uspelo silhueto ruskega trgovca.

Osmi motiv je inteligenca. V tej vrsti so napisali najlepša dela Romašev, Erdman, Leonov, Sejfulina in Afinogenov, posebno poslednji z dramo „Strah“.

Vsaka drama izmed naštetih vrst obsega življenje z živim človekom, vso ljubezen in vse trpljenje, kar mora obsegati vsako pravo umetniško delo. Pogodin n. pr. rešuje v svoji drami problem zakona. Pisatelji se ne ogibljejo problema „telesna in ljubezni“, rodbine in zakona, razumejo pa, da so osebna vprašanja le del skupnih in da se rešujejo skupno s socialno življensko osnovo.

Teater unije pozna tudi smeh in ima svoj humor, kakor n. pr. Pogodinov „Sneg“ in „Milijon težav“ Katajeva.

Ravno tako pa imata tudi opera in balet zelo veliko zaslug, da rusko gledališče slovi kot resno gledališče, kar je priznal I. G. Abbo v „Hamburger Nachrichten“ že l. 1929. Dodati je le še to, da je ta teater tudi samostojen in da popolnoma absorbira občinstvo.

Osaf Litovskij opisuje socialno vlogo gledališča in primerjaboljšanje domačih gledaliških razmer s poslabšanimi razmerami v Nemčiji, odnosno v vseh zapadnih deželah.

Moskva zida pravkar tri nova gledališča z najmodernejšimi napravami in po željah dveh znanih mož, Meyerholda in Nemiroviča-Dančenka; v tretje gledališče se preseli oder strokovnih zvez. Gledališča so nastala v mestih (Rostov, Arhangelsku), kjer so si jih prej samo želeli. Število gledališč je že nepričakovano naraslo in kljub temu so zmerom polna, njihovi jubileji so narodni prazniki (Aleksandrinsko gledališče v Leningradu), navadno ima vsako svojega patrona — tovarno, ki mu pomaga posebno z materialno in tehnično podporo. Dejstvo je, da gledališč še ni dovolj in da so si šele v zadnjih letih pridobila nekaj dobrih pisateljev.

Imena: Kiršon, Oleša, Tajka, Afinogenov, Pogodin, Višnjevskij, Leonov, Sejfulina, so znana tudi že v inozemstvu. Njihova dela so idejno in umetniško zrela. Velike uspehe so dosegla naslednja dela: „Tvorčniški žvižg“ in „Strah“ (Afigenov), „Sodišče“ in „Kruh“ (Kiršon), „Moj prijatelj“ in „Spevo sekiri“ (Pogodin), „Prva konjeniška“ in „Intervencija“ (Slavin), „Spisek dobrih del“ (Oleša), „Človek z mapo“ (Fajka). Vsa ta dela so zelo različna, skupno pa jim je iskanje novega človeka.

V zadnjem času se je pojavilo precejšnje število mladih pisateljev, med njimi nadarjeni Bazilevskij, Prut, Čurkin, Nikulin in Furmanskij.

Klasiki — domači in tuji — obsegajo 40% sporedov. Splošno so znane uprizoritve klasičnih del v Umetniškem gledališču, v Malem teatru (Ostrovskega), Meyerholdov „Revizor“, „Hamlet“ v Gledališču Vahtangova, v Teatru Revolucije („Koristna družba“, Ostrovskij v Meyerholdovi režiji), v Novem teatru („Krivi brez krivde“, rež. Kaverin) in v mladem teatru Simona („Talenti in oboževalci“). Takih predstav bi bila vesela vsaka evropska prestolnica. Igravska, dekorativna in režiserska umetnost je na višini in kaže v primeri s predvojnimi začasnim upadom veliko napredovanje, vredno tradicije in slave ruskega gledališča, idejno in po iznajdljivosti pa je sedanje rusko gledališče prvo na vsem svetu.

Gledališki ljudje, kritiki in tudi občinstvo vedó, koliko pomenita v svetu režiserja Stanislavskij in Meyerhold. Medtem so se že uveljavili mlajši režiserji Kaverin, Popov, Simonov in Zavadskij. Najslavnejši gledališki družini sta zdaj v Gledališču Vahtangova in v Gledališču revolucije. Velik uspeh pa so dosegli tudi mladinski odri, ki jih je nad 50.

Stari slavni igravci, mojstri scene: Kačalov, Moskvina, Leonidov, Sadovskij, Alica Koonen i. dr. so v najlepši dobi. Z njimi tekmujejo mlajši: Hmeljov, Livanov, Janšin, Budnina, Azarin, Babanova, Glizer, Simonov, Mansurova, Ščukini i. dr.

Narodnostna sestava sovjetskega gledališča vsebuje tudi odre najmanjših narodov. V Moskvi so razen ruskih še židovsko, tatarsko, ukrajinsko, latiško in cigansko gledališče. Med republikami imata najslavnejše odre Ukrajina z mojstrom Kurbasem in Juro in pa Gruzija, kjer delujeta Ahmeteli in Mardžalashvili.

Produkcija moskovskih gledališč je v preteklem letu dosegla število 40 novih uprizoritev. Študij vsake nove predstave traja najmanj 3 (tri) mesece. Vzoredno teko v javnosti o delu razprave z vseh vidikov.

Ruski igravec se je bistveno spremenil. Nadaljevati mora svoj študij, kar mu omogoča gledališka univerza. Igravci pa študirajo tudi druge predmete, kakor n. pr. znana plesalka Sulamit Messerer, ki so jo tuji časnikarji našli pri branju politične ekonomije in filozofskih knjig. Široka izobrazba igravcu ne more škoditi.

Med dekoraterji sta si pridobila ugled Rabinovič in Aksimov.

O kritikih in tisku pisec zaradi pomanjkanja prostora ne objavlja podatkov. Delno sliko o teh stvareh pa razgrinja sam bivši prosvetni komisar

Anatolij Lunačarskij v članku: Stare in nove reči v sovjetskem teatru.

Umetnost ima velik pomen za svetovni proletarijat in dramaturgija je s pomočjo odra postala velika sila. V uniji so še pred kratkim imeli tri vrste odrov: staro akademsko sceno in njene epigone, formalistično novo sceno in ideološko revolucionarno sceno. Nekaj časa je bila ta razdelitev dokaj izrazita, posebno pa so se razlikovala od novih gledališč stara s pretežno klasičnim repertoarjem. V tem klasicizmu carskih odrov je bilo mnogo mašila, splošno pa so klasična dela vendar dosegala mnogo uspehov, čeprav so se odri morali udati prepovedi in opustiti dobro polovico starega sporeda. Nikakor pa niso hoteli sprejeti novih del. Znameniti umetnik Čehov se je n. pr. uprl in izjavil komisarju, da del, kakor je „Zadeva“ Suhovo-Kobilina ne more sprejeti in da naj mu dajo samostojno gledališče samo za klasike. Ker mu niso ugodili, je odšel v inozemstvo in sta se pozneje srečala v Berlinu, kjer si je tega igravca pridobil tudi Reinhardt, a je vendar celo kritik Kerr mislil, da je Čehov le talentiran začetnik. Zdaj igra ta mož v Kovnu. Gotovo tujina ne more dati ruskim umetnikom tistega, kar so imeli doma. Razmere so se tudi glede sporeda izboljšale, ker so se medtem nova dela neprimerno spopolnila in tudi stari teatri lahko izbirajo med njimi.

Formalistični novotarji so se laže prilagodili novemu režimu in življenju. Čuli so se že očitki, da jih vlada protežira kot najemnike, da precenjuje skupino Majakovskega, da so Meyerholda pomelkužili; Eisenstein pa je v Proletkultu splel pravo gnezdo za širjenje nestvarnih paradoksov. Vse to je bilo precej razumljivo. Novotarji so le preveč gonili zgolj biomehaniko in zunanost. Njihova po sili „odrska škatlica“ je gotovo zelo škodila razvoju novega teatra. Celó z revolucijo organsko zrasli odri so zapadali tej sugestiji. Uprl se je novatorjem najbolj odločno l. 1927. Meyerhold, ki je v prosvetnem komisariatu ves divji izjavil naslednje:

„Dovolj imam iskanja različnih zunanjih novostic, različnih pikanterij. Hočem graditi oder na sami resnični umetnosti, pokazati njeno najglobljo vsebino, ki jo je vanjo vložilo življenje s pomočjo velikega avtorja. Potrebujem velikih avtorjev. Mar sem jaz kriv, če jih med sodobnimi ne najdem? Čakam jih, iščem jih, pomagam jim. Kadar pa vzamem Ostrovskega, Gogolja, Gribojedova in to po svoje, takrat začno nekateri kričati, da se umikam, drugi pa, da onečaščam mavzoleje.“

Teh nekdanjih nasprotij že davno ni. Nastala so nova dela in gledališče žanje z njimi uspehe brez „dekoracije“. Tako zvani „levi“ teatri že davno trdno slone na sceničnem realizmu, kakor se tudi stari ne boje novih pridobitev. Pred štirimi leti je na ljudski univerzi nekdo potožil, da med gledališči ne vidi razlike, da so postala vsa „električna“. Ta mož ni bil osamljen. Poslej se je vsem že zjasnilo, da mora gledališče imeti čim večji zaklad metod, da mora dobro poznati odrske tradicije in v nujnosti najti tudi popolnoma nove prijeme, če naj — s čim večjo močjo pokaže tisto „kar je“ v dramatični snovi — bodisi v stari, a tem bolj v novi.

(Dalje prihodnjič).